

Anders Frankson & Niklas Lindblad

TOINEN MAAILMANSOTA VÄREISSÄ

1939–1945 uudessa valossa

Suomentanut Anu Koivunen

Atena

Originally published in Sweden by Lind & Co
© Anders Frankson, Niklas Lindblad, Lind & Co, 2024

Teksti © Anders Frankson, 2024
Kuvatoimitus: Anders Frankson
Kansi, taitto ja kuvien väritys © Niklas Lindblad, Mystical Garden Design
Kartat: Samuel Svärd

Kannen kuvat: Normandian maihinnousu 6. kesäkuuta 1944 (NARA),
ylhäällä, vasemmalta: yhdysvaltalaisia sotilaita Bastognessa, (NARA), saksalainen
hävittäjä, Messerschmitt Bf 109F (Krigsarkivet), brittiläinen panssarivaunu, Sherman
Firefly (US Army). Takakansi, vasemmalta: Montgomery, brittiläisen 8. armeijan
komentaja (Krigsarkivet), suomalaisen jalkaväkirykmentti 11:n sotilaita kesällä 1944
(SA-kuva), saksalaisia sotilaita itärintamalla 1941 (Krigsarkivet)

Suomenkielinen laitos © Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava 2025
Jyväskylä

Tekstin- ja tiedonlouhintaa kielletty.

ISBN 978-951-1-51649-1

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

Sisällys

Sodan kuusi vuotta.....	8
Sodan värittäminen.....	10
Ranskan miehitys	12
Maaailmanhistorian suurin sotaretki.....	32
Sota Afrikasta	52
Meren uudet hallitsijat	62
Legendaarinen Stalingradin taistelu.....	78
D-Day – maailmanhistorian suurin maihinnousu	96
Pohjolan suurin taistelu	114
Hitlerin viimeinen suuri hyökkäys	132
Viimeinen taistelu Aasiassa	154
Sota päättyy viimein	170

Sodan kuusi vuotta

Toinen maailmansota alkoi 1. syyskuuta 1939, kun Saksa hyökkäsi Puolaan. Pian Iso-Britannia ja Ranska julistivat sodan Saksalle. Tämän jälkeen Neuvostoliitto hyökkäsi Puolan itäosiin, minkä seurauksena Puolan joutui antautumaan. Hitler ja Stalin jakoivat maan keskenään. Tämä ei ollut ensimmäinen kerta, kun naapurimaat jakoivat Puolan niin, että maa katosi kartalta.

Nyt sota alkoi laajeta entisestään, ja mukaan vedettiin yhtä useampia kansakuntia. Yleisen näkemyksen mukaan sodassa oli lopulta mukana yli 70 maata, ja sotaa käytiin kolmella mantereella: Euroopassa, Aasiassa ja Afrikassa sekä valtamerillä.

Saksan tärkeimmiksi liittolaisiksi tulivat Japani ja Italia, niin kutsutut akselivallat. Vaikka Ranska lyötiin kesällä 1940, Iso-Britannia piti pintansa ja sai rinnalleen yhä useampia kansakuntia. Puolan, Norjan, Alankomaiden ja Ranskan vapaaehtoiset perustivat joukkoja, jotka taistelivat brittien puolella. Ison-Britannian tueksi liittyi myös vanhan brittiläisen imperiumin maita, kuten Kanada, Intia, Australia, Etelä-Afrikka ja Uusi-Seelanti.

Toinen maailmansota oli valtava ja brutaali sota. Viholliselle ei annettu armoa. Holokausti, kansanmurha, joukkotuho, joukkoteloitus ja kuolemanmarssi ovat sanoja, jotka kuvaavat sodan äärimmäisen julmaa mielettömyyttä ja hulluutta. Ne eivät kuitenkaan ole tämän kirjan aihe, sillä niiden sijasta kirjassa keskitytään sotatoimiin, taisteluihin ja aseisiin.

Olemme valinneet sodan laajuutta kuvaavia operaatioita ja taisteluja, jotka esitetään kirjassa kronologisesti. Kirjan aloittaa taistelu Ranskasta vuonna 1940, jolloin Hitler juhli suurinta voittoa. Suurvalta Ranska lyötiin, ja Saksan Führer asteli Eiffel-tornin juurella Pariisissa. Ranska hajosi kahtia: Vapaaseen Ranskaan, joka taisteli liittoutuneiden puolella, ja Vichyn Ranskaan, joka teki yhteistyötä saksalaisten kanssa mutta yritti pysyä sodan ulkopuolella.

Kesällä 1941 käynnistyi maailmanhistorian suurin sotaretki, operaatio Barbarossa. Saksan hyökkäys entistä liittolaista Neuvostoliittoon vastaan toi Isolle-Britannialle uuden liittolaisen.

Sodan itärintamalla Hitlerin puolelle asettui lisää maita. Miesvähvuu-deltaan suurimpia olivat Romania, Unkari, Italia ja Suomi. Kaikki nämä joukot toimivat suoraan Saksan ylimmän sodanjohdon alaisuudessa

lukuun ottamatta suomalaisia, joiden asema oli muita itsenäisempi. Neljä maata asettivat Saksan puolelle kokonaisia armeijoita. Myös Espanja ja Slovakia perustivat merkittäviä joukkoja.

Niin ikään Pohjois-Afrikassa taistelut koskivat useita kansakuntia, lähinnä kyse oli kuitenkin brittien ja saksalaisten välisestä kamppailusta. Olemme nostaneet esiin saksalaisen Aavikkokettu-nimellä tunnetun Erwin Rommelin, joka on toisen maailmansodan tunnetuimpia sotapäälliköitä.

Joulukuussa 1941 Japani teki yllätyshyökkäyksen amerikkalaiseen Pearl Harborin laivastotukikohtaan. Yhdysvallat oli jo sodan alkuvaiheessa tehnyt päätöksen tukea brittejä asetoimitusten ja taloudellisen avun keinoin, mutta Japanin hyökkäys veti Yhdysvallat mukaan itse sotatoimiin. Näin myös Kiina päätyi liittoutuneiden leiriin, sillä maa oli taistellut Japania vastaan vuodesta 1937. Vuodesta 1942 lähtien liittoutuneiden puoli kasvoi, kun taas akselivaltiot hitaasti menettivät jalansijaa.

Mukaan on valittu vielä neljä muuta historiankirjoihin päässyttä merkittävää taistelua: Tyynellä valtamerellä käyty Midwayn taistelu, joka lopullisesti muutti merisodankäynnin, verinen Stalingradin taistelu, jossa kamppailtiin jokaisen kivenkin herruudesta, maailmanhistorian suurin maihinnousu Normandiassa 6. kesäkuuta 1944 sekä Pohjolan suurin maataistelu Tali-Ihantala kesällä 1944. Tämä taistelu pelasti Suomen päätymiseltä rautaesiripun taakse.

Lopuksi tarkastelemme lähemmin Ardennien taistelua, joka oli Hitlerin viimeinen epätoivoinen hyökkäys joulukuussa 1944 ja jonka tavoitteena oli kääntää sodankulku, sekä Aasiassa 1945 käytyjä viimeisiä Iwo Jiman ja Okinawan taisteluja, joiden seurauksena Yhdysvallat pudotti atomipommit Japaniin ja suunnatonta kärsimystä aiheuttanut suursota päättyi kuuden vuoden jälkeen.

Mukavia lukuhetkiä!

Anders Frankson

Sodan värittäminen

Sanotaan, että yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa, mutta ker-
tooko värikuva vielä enemmän kuin mustavalkoinen? Valokuvauksen
varhaisista vuosista 1840-luvulta lähtien ihmiset ovat tehneet värivalo-
kuva- ja värityskokeiluja. Ennen värivalokuvan läpimurtoa 1930-luvulla
valokuvausliikkeissä työskenteli usein retusioijia, jotka käsin värittivät
mustavalkoisia valokuvia, jotta kuva vastaisi paremmin todellisuutta.

Toisen maailmansodan olemme tottuneet näkemään mustavalkoisena.
Tässä kirjassa on mukana useita klassikoiksi muodostuneita kuvia, mutta
ne tuntuvat kokonaan toisella tavalla läheisiltä. Värillisinä valokuvat
antavat kokonaan toisenlaista ulottuvuutta ja esittävät sodan todellisuu-
den syvällisemmin ja laajemmin kuin mustavalkoiset dokumentaariset
valokuvat. Kuvat eivät juuri poikkeakaan niistä kuvista, joita näemme
päivittäin eri konflikteista eri puolilta maailmaa.

Viimeisen vuosikymmenen aikana tekninen kehitys on edennyt no-
peasti, ja tietokoneet osaavat entistä paremmin koodata harmaan eri
sävyjä ja korvata ne automaattisesti neljää perusväriä käyttäen. Tämän
kirjan mustavalkoiset kuvat onkin väritetty huolellisesti modernin
AI-tekniikan keinoin. Valitettavasti tekniikka ei aina selviydy runsaasta
määrästä yksityiskohtia, joten jokainen valokuva on käyty perusteellisesti
läpi ja värit on tarkistettu käytettävissä olevien esimerkkien mukaan.
Onneksi esimerkiksi huutokauppasivustoilla, pienoismallirakentajien
keskusteluryhmissä ja historian elävöittämisen harrastajilla on saata-
villa kattava määrä aineistoa toisen maailmansodan aikaisista esineistä,
aseista, ajoneuvoista ja univormuista.

Välillä olemme joutuneet turvautumaan valistuneeseen arvaukseen.
Minkä värinen oli esimerkiksi Café du petit Trianon -kyltti (s. 104)
Caenin kaupungissa Normandiassa vuonna 1944? Mitä sotilaalla on kä-
dessään Bastognessa (s. 137), tupakka-aski kenties? Jos niin, mitä merkkiä
tupakka on? Tiedossa on, että lentotukialus Enterprisen kansimiehistö
käytti erivärisiä vaatteita (s. 45–46 vrt. s. 75), jotta he erottuisivat teh-
täviensä mukaan – näin myös nykypäivänä lentotukialuksella – mutta
ketkä pukeutuivat punaiseen ja ketkä keltaiseen?

Joistakin yksityiskohdista tiedämme, millaisia värien tulisi olla, mutta
näitä värejä voi olla vaikea toistaa aidosti, sillä tiedossa ei ole, miten
kuluneita ja likaisia ovat univormut, miten ruostuneita ovat käyttökeli-

vottomiksi ammutut panssarivaunut ja millä sävyillä maalaamalla on pyritty parantamaan ajoneuvojen naamiointia.

Vaikka tämän kirjan jokaisen kuvan yksityiskohdat on tarkistettu ja korjattu, emme voi olla täysin varmoja siitä, miltä kuvat olisivat näyttäneet värillisinä. Siitä huolimatta väritetty lopputulos vie meidät lähemmäksi historiallisia tapahtumia ja tapahtumapaikkoja sekä antaa uusia näkökulmia toisen maailmansodan suurimpiin taisteluihin.

Ranskan miehitys

RANSKA 1940

Menestyksekkään, 6. lokakuuta 1939 päättyneen Puolan sotaretken jälkeen Hitler antoi Saksan ylimmälle sodanjohdolle käskyn valmistella Ranskan miehitys. Suunnitelma oli Saksan huonoimpia. Se oli mahdoton.

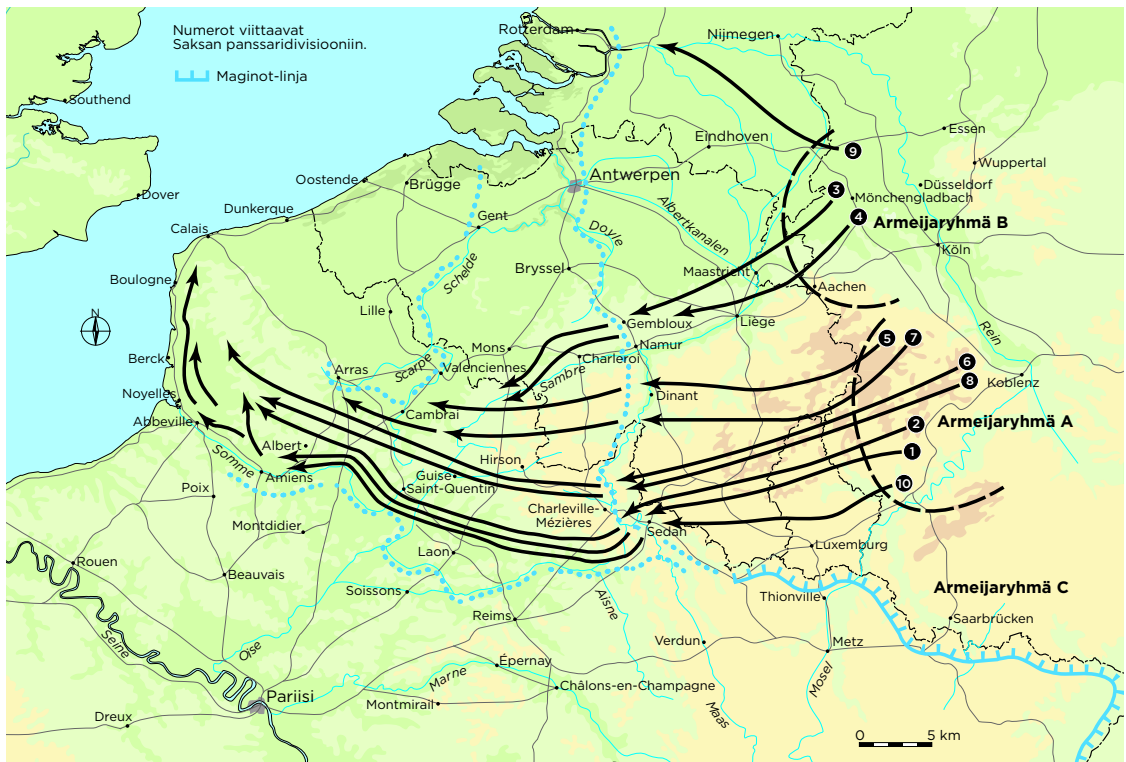
Tähän tuli kuitenkin muutos. Hitler itse alkoi ymmärtää, ettei suunnitelma ollut toimiva, mutta hän ei varsinaisesti osannut eritellä sen puutteita. Kautta linjan hyökkäyssuunnitelmaa yritti muuttaa Armeijaryhmä A:n esikuntapäällikkö Erich von Manstein, mutta hänkään ei saanut ylimmän sodanjohdon kannatusta ajatukselleen. Hänen näkemyksensä oli, että painopisteenä tulisi olla Armeijaryhmä A ja päähyökkäys tapahtuisi Ardennien läpi kohti Maasjokea Ranskan Sedanin ja Belgian Namurin kaupunkien välistä. Tämän jälkeen hyökkäys etenisi kohti Englannin kanaalia, jossa se erottaisi liittoutuneiden joukot ja eristäisi Belgiassa kiilan pohjoispuolella olevat joukot. Tiedossa oli, että liittoutuneet hyökkäisivät suurin joukoin Belgiaan samana päivänä, kun sota syttyi. Tarkoitus oli vakiinnuttaa linja Antwerpenin ja Brysselin itäpuolella. Suunnitelma kuitenkin jäi Hitlerin pöydälle, ja loppu on historiaa.

Saksan sotaretki kohti Ranskaa käynnistyi 10. toukokuuta 1944. Saksalaisjoukot valloittivat myös Alankomaat ja Belgian. Luxemburg oli kenraalileversti Heinz Guderianin panssarijoukkojen reitillä, joten saksalaiset ylittivät maan rajan 10. toukokuuta. Liittoutuneiden joukot toimivat suunnitelmansa mukaisesti.

Eteläpuolella oli seitsemän saksalaista Armeijaryhmä A:n panssari-divisioonaa, joihin kuului 1 800 panssarivaunua, yli 400 panssariautoa ja lähes 60 000 moottoriajoneuvoa, kaikilla tähtäimessään Maasjoki.

Saksan panssarijoukot keinottelivat Ardennien metsien läpi ja onnistuivat murtamaan Ranskan puolustuksen Maasjoella. Tie länteen kohti kanaalia oli auki, panssarijoukoille juuri sopivaa avointa maastoa. Ranskalaisen kenraali Maurice Gamelinin esikuntaan kuuluva eversti kommentoi tapahtunutta katkerasti: vuonna 1814 kiiri huuto ”kasakat tulevat”, vuonna 1870 vuorossa oli ”ulaanit tulevat” ja nyt ”panssari-vaunut tulevat”.

Guderian oli ymmärtänyt, että paras keino suojautua ranskalaisten vastahyökkäykseltä oli jatkuva liike eteenpäin. Koska tilanne muuttui

Kun Saksan panssarijoukot olivat saavuttaneet Englannin kanaalin, Ranskan puolustus oli murrettu. Maginot-linja ei suojannut Pariisia pohjoisesta tulevalta hyökkäykseltä. KARTTA: SAMUEL SVÄRD

koko ajan, Ranskan sotilasjohto ei pysynyt ajan tasalla, vaan sen toimenpiteet myöhästivät tai ne eivät koskaan toteutuneet. Ennen hyökkäyspäätöstä johto halusi kunnollista tietoa vihollisen olinpaikasta.

”20. maaliskuuta marssimme kohti Amiens’ta, joka oli ollut hyökkäyksemme kohteena maaliskuussa 1918 mutta jonne ei koskaan päästy. Nähdessämme katedraalin kohoavan aamuauringossa edessämme tunteet olivat kuitenkin hieman erilaiset.” Nämä sanat kirjoitti Saksan ensimmäisen panssariarmeijakunnan komentaja Hermann Balck. Kymmenessä päivässä Hitlerin panssarijoukot olivat edenneet pidemmälle länteen kuin Saksan joukot olivat päässeet ensimmäisessä maailmansodassa vuosina 1914–1918.

Toisessa maailmasodassa Saksan sotajoukkoihin kuuluivat armeijan lisäksi natsipuolueen Waffen-SS-taistelujoukot. Waffen-SS taisteli asevoimien komennuksessa, mutta se oli itsenäinen organisaatio. Vuonna 1933 joukkojen vahvuus oli 120 miestä, ja se kasvoi niin, että 31. joulukuuta 1943 vahvuus oli 501 049 miestä. Kuvassa SS-divisioona Totenkopfin sotilaita Ranskassa 1940.

KUVA: KRIGSARKIVET

▲ Saksan armeija osoitti, että se oli oppinut ensimmäisen maailmansodan virheistään. Vuonna 1940 saksalaiset onnistuivat hyökkäyksessään voittamaan ranskalaiset vain kuudessa viikossa. Lukuisissa myöhemmissä tutkimuksissa on sittemmin paneuduttu Saksan esikuntatyöhön, tehtävätaktiikkaan, lähi-ilmatukseen ja panssarikiilaan. KUVA: KRIGSARKIVET

◀ Ilmojen ritari. Jo ensimmäisessä maailmansodassa hävittäjä-ässä oli nostettu filmitähtien veroiseen asemaan, ja näin tapahtui myös toisessa maailmansodassa. Lentäjä Werner Mölder (kuvassa) oli voittanut ensimmäiset ilmataistelunsa jo Espanjan sisällissodassa, ja menestys sai jatkoa. Kun hänen tilillään oli 30 maahan ammuttua viholliskonetta, hän sai kaulallaan olevan ritariristin.

KUVA: KRIGSARKIVET

◀ Valtakunnanmarsalkka Hermann Göring valkoisessa univormussaan oli mies, joka loi Saksan ilmavoimat natsien noustua valtaan. Hän oli itsekin ensimmäisen maailmansodan hävittäjä-ässä, oli saavuttanut 22 ilmavoittoa ja saanut Pour le Mérite -kunniamerkin. KUVA: KRIGSARKIVET

▲ Ruokaa kentällä. Toimiva muonitus edellyttää valtavaa logistiikkaa. Vesi pois lukien kukin saksalaisdivisioona tarvitsi noin 1,7 kiloa muonaa sotilasta kohti. Näin ollen 15 000 sotilaan divisioonaa varten tarvittiin päivittäin yli 26 tonnia muonaa ja sen lisäksi hevosten rehua. Vuonna 1940 saksalaisilla oli Ranskassa yli 140 divisioonaa. KUVA: KRIGSARKIVET

► Saksan rajalle rakennetun valtavan Maginot-puolustuslinjan oli tarkoitus pitää saksalaiset poissa Ranskasta. Ranskan puolustuslinjan tunnuslause oli On ne passe pas ("Tästä ei mennä läpi"), ja sen rakentaminen oli maksanut monta miljardia frangia. Saksalaiset kiersivät puolustuslinjan Ardennien kautta Luxemburgissa ja Belgiassa. KUVA: KRIGSARKIVET

► Tauko kesken menestyksekkään hyökkäyksen. Nämä sotilaat tuskin aavistivat, että vaikka sota vaikutti yhdeksän kuukauden jälkeen voitokkaalta, se jatkuisi vielä viisi vuotta. Vuonna 1940 toinen maailmansota oli vasta alussa.

KUVA: KRIGSARKIVET

